

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Saksbehandler: Arne Gundersen
Direkte tlf.: 23 11 75 26

Vår ref.: 08/48-
Deres ref.: 200800545-/KOE

Vår dato: 24.04.2008
Deres dato: 28.01.2008

Innstillingen fra Stjernø-utvalget NOU 2008: 3 Sett under ett - høringsuttalelse

Det vises til brev fra Kunnskapsdepartementet (KD) datert 28.01.2008 med invitasjon til å levere høringsuttalelse til innstillingen fra Stjernø-utvalget, NOU 2008: 3.

ABM-utvikling er statens senter for arkiv, bibliotek og museer og har til hovedoppgave å drive aktivt, strategisk utviklingsarbeid for å samordne, effektivisere og styrke arkiv-, bibliotek- og museumsfeltet. Vår høringsuttalelse omhandler i første rekke universitets- og høyskolebibliotekene (UH-bibliotekene). Uttalelsen har som hovedperspektiv: *Hva betyr Stjernø-utvalgets vurderinger og forslag for de funksjoner som bibliotekene i høyere utdanning forventes å fylle?*

UH-bibliotekene er en viktig del av infrastrukturen i høyere utdanning. I bibliotekutredningen, *Bibliotekreform 2014*, som ble levert til Kunnskapsdepartementet og Kultur- og kirke departementet i 2006 ble UH-bibliotekene nettopp "sett under ett". Det er beklagelig at utvalget ikke synes å ha fått med seg dette. Vi tillater oss også å minne om arbeidet som pågår med en tverrdepartemental stortingsmelding som oppfølging av utredningen. Vi regner med at departementet ser NOU 2008: 3 og den kommende bibliotekmeldingen i sammenheng.

Universitets- og høyskolebibliotekene

Universitets- og høyskolebibliotekene består av åtte universitetsbibliotek, bibliotek ved sju vitenskapelige høyskoler og 42 private og statlige høyskolebibliotek (statistikk levert til ABM-utvikling april 2008) med til sammen 153 betjeningssteder. Universitets- og høyskolebibliotekenes primærfunksjon er å tilby og videreutvikle relevante tjenester for interne brukere, men de er samtidig åpne for eksterne brukere. Sammen med Nasjonalbiblioteket er de landets viktigste kunnskapskilder for faglig og akademisk dokumentasjon og litteratur innenfor de enkelte fagområdene, på norsk og utenlandsk språk, og de skal sikre demokratisk tilgang til dokumentasjon og litteratur innenfor institusjonenes fagområder.

Universitets- og høyskolebibliotekene har lang tradisjon for samarbeid på ulike arenaer, innen egen institusjon, med andre universitets- og høyskolebibliotek og med det øvrige biblioteknettverket (fag- og folkebibliotek), selv om dette ikke er nedfelt i noe lovverk. Bibliotekene besitter ulik kompetanse, samlinger og tjenester. Samarbeid er nødvendig for

bedre utnyttelse av eksisterende kompetanse og erfaring i bibliotekene, for forsknings- og utviklingsarbeid og ikke minst for maksimal utnyttelse av de samlede ressurser. Samarbeidet koordineres og effektiviseres delvis gjennom sentrale aktører som ABM-utvikling, BIBSYS og Universitets- og høgskolerådets bibliotekutvalg, men sektoren samarbeider også formelt og uformelt på regionalt og nasjonalt nivå på en rekke områder.

Kommentarer til innstillingen

Våre kommentarer følger kapittelinnstillingen i innstillingen slik det er bedt om i høringsbrevet fra departementet.

Innledningsvis peker vi på to hovedbudskap i vår høringsuttalelse. Disse og andre momenter er konkretisert i kommentarene til de enkelte kapitlene:

- I en videre diskusjon om strukturendringer i norsk høyere utdanning må en også drøfte forventninger til bibliotekjenestene i høyere utdanning. Det er mange eksempler å bruke som grunnlag for en slik diskusjon.
- Det bør stilles midler til rådighet for å videreutvikle lokale og nasjonale bibliotekjenester innenfor rammen av et styrket nasjonalt samarbeid i høyere utdanning.

Visjon og mål for norsk høyere utdanning

Utvalget ser for seg Norge som *en ledende kunnskapsnasjon* om 10-20 år med velfungerende fellesløsninger. Når det gjelder fellesløsninger, understreker vi det tradisjonelle biblioteksamarbeidet her i landet, som er foreslått videreutviklet på ulike måter i *Bibliotekreform 2014*, med *Norgesbiblioteket* som et siktemål. Vi tror et videreutviklet nasjonalt biblioteksamarbeid er en viktig faktor for å utvikle Norge som kunnskapsnasjon.

Utvalget ser også for seg *mange læringsarenaer*, som del av en livslang læringsprosess og med fleksible utdanningstilbud, blant annet gjennom bruk av IKT og fjernundervisning. Målet er *utdanning for alle*, med studier som er tilpasset ulike livssituasjoner og -faser og økt tilgjengelighet gjennom fleksible tilbud og løsninger. Dette krever tilgang til gode og lett tilgjengelige bibliotekjenester. I den sammenheng ønsker vi å gjøre oppmerksom på folkebibliotekenes potensial som læringsarenaer for studenter. Fleksible og nye løsninger krever også kunnskap om hvordan man tilbyr informasjonsskilder for læring, også de betalingsbelagte informasjonsskildene, og det krever kunnskap om veiledning i bruk av disse kildene.

Kap. 3. Høyere utdanning mellom danning, demokrati og økonomi

Stjernø-utvalget understreker i dette kapitlet UH-institusjonenes dannende og demokratiske rolle i en tid da høyere utdannings økonomiske betydning er blitt sentral. Med et slikt bakteppe kan det være verdt å minne om at bibliotekene, som kunnskapsformidlere opererer langs begge akser. De tjener den demokratiske rollen gjennom å gjøre kunnskap fritt tilgjengelig for studentene, og de bidrar til at kunnskap blir en utviklingsfaktor bl.a. gjennom kunnskapsorganisering og ved å utvikle studentenes kritiske evne mht. informasjonsskilder og deres relevans.

Utvalget påpeker spesielt betydningen av at studentene evner å kunne søke etter og vurdere informasjon og informasjonsskilder kritisk. Utviklingen av slik informasjonskompetanse hos studentene er ofte et ansvar som er tillagt bibliotekene. Erfaringer viser at studentenes informasjonskompetanse ofte er dårligere utviklet gjennom grunnopplæringen enn man kunne forvente. Kompleksiteten og mangfoldet i informasjonstilgangen stiger.

Informasjonskompetente studenter krever for det første at den enkelte utdanningsinstitusjon

har et godt og systematisk samarbeid mellom bibliotekene og de ulike fagmiljøene og for det andre et mer helhetlig perspektiv på utviklingen av informasjonskompetanse hos elever og studenter hos utdanningsmyndighetene.

I dette kapitlet påpekes det også at kunnskapen som produseres ved UH-institusjonene må bli tilgjengelig i den offentlige kunnskapsallmenningen. I den sammenheng vil vi minne om utviklingen av åpne nettbaserte institusjonsarkiv ved institusjonene, som ABM-utvikling har finansiert gjennom prosjektmidler. Innholdet i disse arkivene kan være artikler, studentarbeider og annen vitenskapelig produksjon. Vitenskapelig publisering i ”*open access-tidsskrifter*” er et annet viktig bidrag til en offentlig kunnskapsallmenning (se kommentar til kap. 17).

Kap. 4. Kontekster

Kapitlet drøfter Norge i *globaliseringen* og spørsmålet om den økte internasjonale konkurransen mellom de høyere utdanningsinstitusjonene bør møtes med sterkere konkurranse også nasjonalt, eller det motsatte, dvs. økt samarbeid. Når det gjelder bibliotek tjenester, vil et økt nasjonalt samarbeid være å foretrekke, for eksempel gjennom å utvikle nasjonale bibliotek tjenester, slik de bl.a. er omtalt i *Bibliotekreform 2014*.

Kapitlet drøfter også den *teknologiske utviklingen* og understreker behovet for å trene informasjonsferdigheter i alle studier. Se i den forbindelse omtalen ovenfor (til kap. 3) av bibliotekenes ansvar for å utvikle studentenes informasjonskompetanse.

Kap. 6. Institusjonsstruktur

I dette kapitlet drøftes mulighetene for å gjøre om eksisterende studiesteder til lokale studiesentra for etterutdanning, deltidsstudier og andre desentrale aktiviteter. I den sammenheng vil vi understreke betydningen av å opprettholde et kvalifisert bibliotektilbud ved disse stedene. Man kan f.eks. se på folkebibliotek som har inngått samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner og utviklet seg til lokale studiesentra.

Kapitlet hevder også at alle de tre strukturmodellene som beskrives i innstillingen gir forutsetninger for mer kostnadseffektive bibliotek tjenester. Vi vil advare noe mot denne forestillingen. På flere områder kan den være riktig, men samtidig bør det være en forutsetning for en større omorganisering i høyere utdanning at en ser på mulighetene for å videreutvikle bibliotek tjenestene, både lokalt og nasjonalt. Det vil kreve penger. Når det gjelder de kostnadskrevene abonnementene på digitale tidsskrifter, har erfaringene f.eks. fra Danmark vist at forlagene langt på vei anser utvidelse av institusjonene som et argument for å øke prisene i takt med volumøkning av de nye større enhetene.

Kap. 10. Finansieringssystemet for universiteter og høyskoler

Innstillingen foreslår at basisbevilgningen til universiteter og høyskoler skal reduseres. Siden bibliotekene ved UH-institusjonene i stor grad finansieres over basisbevilgningen, kan dette gå ut over bibliotektilbudet ved institusjonene. I forskriftene for akkreditering av institusjoner i norsk høyere utdanning slås det fast at institusjonene skal ha et tilfredsstillende fagbibliotek bestående av hensiktsmessige lokaler med arbeidsplasser, moderne teknologi og kompetent personale. Institusjonene skal også ha lett tilgjengelig relevante digitale og analoge samlinger og/eller tjenester for studenter og vitenskapelig personale. Bibliotekene må sikres tilstrekkelig ressurser for å sikre studenter og forskere tjenester av høy kvalitet.

Det foreslås i rapporten at departementet inviterer Universitets- og høyskolerådet til et samarbeid for å få til et tydelig mål- og rapporteringssystem. Vi foreslår at et slikt system også inkluderer indikatorer for bibliotekvirksomheten ved institusjonene.

Kap. 11. Små studiesteder

Utvalget uttaler følgende: "Det er rimelig å anta at større miljøer under ellers like forhold generelt er miljøer med flere faglige impulser, rikere faglige diskusjoner blant de ansatte og bedre bibliotektilbud til både studenter og ansatte" (s. 119). Når det gjelder bibliotektilbudet er vi enig i dette utsagnet, generelt sett. Samtidig er det flere av de mindre bibliotekmiljøene som viser at kvalitet og nytenkning ikke alltid henger sammen med størrelse.

Kap. 14. Styrking av profesjonsutdanningene i høyskolene

Stjernø-utvalget ønsker å styrke forskningen i profesjonsutdanningene. Vi forutsetter at dette også gjelder andre profesjonsutdanninger enn de som utvalget omtaler spesielt.

Bibliotekreform 2014 redegjør for behovet for forskning på bibliotekområdet, der det har bygget seg opp et behov etter at bibliotekforskningsprogrammet ble avsluttet i 2001 og der spesielt digitaliseringen har medført en rekke nye sentrale problemstillinger.

Kap. 16. Universitetenes og høyskolenes regionale betydning

I dette kapitlet tas det til orde for å se nærmere på eksisterende og mulige samarbeidsløsninger mellom høyere utdanningsinstitusjoner, arbeidsliv, lokale studiesentra, kunnskapsparke og andre som har vokst fram som aktører innenfor høyere utdanning de senere år. I den forbindelse kan det være nyttig å vise til eksemplet Papirbredden i Drammen der høyskoletilbud, folke-, fylkes- og høyskolebibliotek, FoU-virksomhet, kunnskapsbedrifter og offentlige utviklingsaktører ble samlet i et nybygg i 2007. Det finnes også andre eksempler på at folkebibliotekene har inngått samarbeid med tilbydere av høyere utdanning og etablert seg i studiesentra eller kunnskapsparke.

Kap. 17. Internasjonalisering

Rapporten omtaler arbeidet for å sikre åpen tilgang (*open access*) til databaser, tidsskrifter og artikler. Målet med dette arbeidet er bedre tilgang til forskningsresultater og å forhindre en uheldig kommersialisering av nettbaserte tjenester for studenter og forskere. I dette arbeidet har bibliotekene i høyere utdanning vært pådrivere. ABM-utvikling har i flere år finansiert prosjektet NORA (Norwegian Open Research Archives). Bevegelsen mot *open access* er en løpende og bred internasjonal prosess som må gis oppmerksomhet fra utdanningsmyndighetene og institusjonene.

Kap. 18. Etniske minoriteter

Stjernø-utvalget foreslår at departementet etablerer et stipendprogram for økt rekruttering av etniske minoriteter på fagfelt der det er svak rekruttering (s. 175). Vi foreslår at et slikt stipendprogram åpnes for bibliotekene. Språklige minoriteter er overrepresentert blant bibliotekbrukerne, mens de er svakt representert i bibliotekaryrket. Den internasjonale bibliotekorganisasjonen IFLAs manifest for flerkulturelt bibliotekarbeid går inn for at det må rekrutteres bedre fra brukernes egne miljøer og språk.

Kap. 21. En mer kunnskapsbasert utdannings- og forskningspolitikk

Utvalget foreslår at det må utarbeides systematiske kunnskapsoversikter innenfor forskning om høyere utdanning, gjerne med utgangspunkt i noen miljøer som får et særlig ansvar for dette. Det vises til Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, som har et slikt ansvar innenfor helsesektoren (s. 193). I den sammenheng ønsker vi å vise til den nettbaserte

tjenesten www.helsebiblioteket.no. Helsebiblioteket er en viktig enhet i Kunnskapssenter for helsetjenesten og arbeider blant annet med avtaler og lisenser som gir tilgang til databaser, tidsskrifter og andre viktige kunnskapskilder. *Bibliotekreform 2014* foreslår at man bør se nærmere på hvilke sentrale digitale kunnskapskilder som bør være bredt tilgjengelig. ABM-utvikling deltar gjerne i en diskusjon om en tilsvarende løsning som Helsebiblioteket for utdanningsområdet.

Med vennlig hilsen

Leikny Haga Indergaard
direktør

Tone Moseid
avdelingsdirektør

Kopi:
Kultur- og kirkedepartementet